

Otokara Březiny a mladších ruských symbolistů, ale obdobně i pro architekturu a výtvarné umění.

Obsáhlý text doplňují cenné obrazové přílohy, z nichž mnohé u nás dosud nebyly publikovány. Možná, že vedle poznámkového aparátu mohla publikace obsahovat také obvyklý soupis literatury, neboť konkrétní tituly je třeba zdoulhavě hledat v odkazech pod čarou. To však nijak neubírá na poutavosti knize, která potěší nejednoho milovníka malebných slov a tvarů.

David Kroča

ROZEKLANÁ KRÁSA

Jaroslav Durych. Život, ohlasy, soupis díla a literatury o něm. Obálku s použitím kresby Albrechta Dürera, vazbu a grafickou úpravu navrhl Boris Mysliveček. Stručný životopis napsal Václav Durych, text knižní tvorba Jaroslava Durycha napsali Jiří Kudrnáč a Karel Komárek. Soupis díla Jaroslava Durycha a literatury o něm zpracovala Věra Vladyková. K vydání připravila Jitka Uhdeová. Vydalo nakladatelství Atlantis v Brně roku 2000, 792 stran.

Básníkův syn a dva bohemisté z Masarykovy univerzity se čitelně a krásně podepsali na rozsáhlém durychovském souboru (finančně dotovaném Nadací Český literární fond a Nadačním fondem Obce spisovatelů), který tentokrát shrnuje autorovu biografii i bibliografii a ohlasy. Na počátku stojí stručný životopis Jaroslava Durycha (1886-1962), který vroucně napsal jeho syn Václav. Nevím, jestli bylo nejšťastnější předsunout tento subjektivně a emotivně pojatý text na sám počátek svazku: obsahuje sice nenahraditelná svědectví a vzácné biografické a jiné doklady, ale současně - kromě některých nepřesností (například tvrzení, že Václav Fortunát Durych byl zakladatelem moderní slavistiky, je hyperbolické) - zbytečně úpornou Durychovu politickou apologii. Netvrdím, že nemá místy pravdu, ale nejsem takovým znalcem Durychovy politické biografie, abych se mohl přiklonit na tu nebo na onu stranu. Jisté je, že v hněvu polemiky se kdysi příliš jemně nerozlišovalo a válečné rány byly příliš živé, ale to je přece běžné po každém převratu. To, že Durych zastával určité vyhraněné názory, je však zřejmé a že by autor tak důkladný a konsekventní byl zde opravdu jen bloudícím a nerad se mýlícím mužem, mi nepřipadá pravděpodobné. Spíše bychom se měli - když už jsme k tomu takto nepřímo vyzváni - zabývat sledováním tehdejších, tedy dobových souvislostí Durychových názorů, které nejsou jen povrchové, ale hlubinné, historicky a kulturně podložené. Mám na mysli jednak celkovou sociálnost a levicovost doby, jednak úvahy o korporativním státě a fašismu, které by neměly být tabuizovány, ale historicky a vědecky vysvětleny z dobové konkrétního kontextu. Nutno i zde připomenout například úvahy J. L. Fischera nebo i Arna Nováka. S tímto tématem se ostatně spojuje dále v přítomném svazku uváděná studie Jaroslava Meda *Jaroslav Durych - fašista?* (s. 331-335): nutno striktně a historicky rozlišovat mezi fašismem a nacismem a být si vědomi toho, že nelze odhlédnout od jejich zločinných důsledků, ale nelze jejich povahu ve 20. a 30. letech zpětně vyvozovat jen z toho, co přišlo. Je to však téma příliš bolestné, než aby k němu bylo možno přistoupit zcela sine ira et studio. Proto je snad i pochopitelnější černobílост vidění a také síla apologetiky. Československá 30. léta, vztah ke korporativismu, fašismu a tzv. druhá republika zůstanou bohužel ještě dlouho bílými místy, kam se chce jen málokterému vědci. I po roce 1990 se ukázalo, že je to oblast natolik ožehavá a neklidná, že se tam vědět zatím nedaří.

Nicméně myslím, že Jaroslav Durych takovou apologetiku ani nepotřebuje: nehledě na ostrost polemiky a extrémnost názorů zůstává klíčem k jeho duši dílo; o ně se sice také sváděl a svádí boj, ale především z něho vyzáruje estetická síla dokládající, že každý význam v literatuře dosáhne „ve velkém čase“ svého svátku vzkříšení (M. Bachtin).

Sestavovatelé sami přispěli do svazku svou hřivnou, totiž přehledovou studii *Knižní tvorba Jaroslava Durycha*. Zde - na rozdíl od pochopitelně emotivního Václava Durycha - zdůraznili věcnost a střízlivost, důraz na faktografii, ostré vidění a smysl pro paradox: „Přijetí této sbírky (Beskydy, 1926 - ip) ukazuje, že mnozí kritikové si s Durychovou poezí nevěděli dost rady, jako-

by ve vleku Šaldova konstatování její kvalitativní nevyrovnanosti. Pro Durychovu poezii je větší charakteristická experimentálnost na konzervativním pozadí, tedy formální nečasovost až protičasovost, a zároveň výrazně básnické cítění, jaké vnějškově úspěšněji uplatňoval zejména v lyrickém žívu svých próz.“ (s. 46). Studie zdařilá výkladově, interpretačně i stylisticky, ale přece snad stálo za to, aby se títo dva autoři takových slovesných a vědeckých potenci pustili do zevrubné durychovské studie, v níž by se šlo nejen do větší hloubky, ale také do poněkud širších souvislostí, do srovnávacích analýz na evropském a světovém materiálu, ať již jde o Durychův historismus, katolicismus, gotičnost či barokismus, o jeho sepětí s moderními směry, vztah k jiným druhům umění, k filozofii a teologii, o jeho jazyk a styl, poetiku a žánrové experimentátorství, o němž tak zasvěceně začali psát.

Asi byl jejich záměr jiný: chtěli být ve svém počínání pokud možno nenápadní a nerušit čtenáře ve vnímání často ostře protikladných kritických soudů, které nám tu předkládají, a to se jim podařilo. Najdeme tu totiž jména Karla Čapka, A. M. Piši, Arna Nováka, Lva Blatného, dnes již takřka zapomenutého Pavla Fraenkla, Františka Götze, Bedřicha Fučíka, Mojmiru Trávníčka, F. X. Šaldy, Paula (Pavla) Eisnera, Františka Kautmana, Bedřicha Václavka, náboženského Viléma Závady, Pavla Švandy, Jiřiny Popelové, Alberta Vyskočila, Josefa Škvoreckého, Oldřicha Králíka, Josefa Hory, Miroslava Rutteho, Vojtěcha Jiráta, Timothea Vodičky, Jana Patočky, Jana Vladislava, Josefa Vašici, Martina C. Putny, Ivana Slavíka, Jaroslava Meda, Vladimíra Justla, Evy Kantůrkové a dalších. Nelze než pokládat za nepřímé uznání Durychovy velikosti, když takové postavy české literatury a českého myšlení o literatuře cítily nutkovou potřebu vyslovit – a často nejednou – o něm svůj kritický soud.

Především bych chtěl záměrně vyzvednout stať Bedřicha Václavka *Poutník absolutna*: střet dvou autorit ideově protikladných, ale majících leccos společného (jak jinde poznamenal M. Rutte), svědčící o kritice, ale také o respektu (velcí se, jak známo, respektují): „Rytmus Durychova vývoje je dán úsilím o balanci mezi vezdejšností a Absolutnem. Kde se jí dosahuje, je lidsky i umělecky vyrovnaný a kladný. Kříží se v něm a rozmanitě propřádají tři myšlenkové a formové světy: feudální (tvárně: historicko-romanticko-abstraktní, symbolické a alegorické či disputační prózy), liberalisticko-individualistický (kdy umění je výrazem osobní problematiky) a nová, mířící k nové societě (tvárně se projevující autonomním uměním). S jeho generací ho pojí individualism, pasivism, subjektivní metafyzičnost a spiritualism. Dělí ho od ní pocit, že buržoazní kultura se vyzlívá, touha po nadosobním řádk, projevu jakéžto se někdy jakožto touha po nové duchovní spopolitosti, a radikalism sociální, někdy však také jakožto vypjatý nacionalism. Tvárně je z hlediska minulosti zjevem úpadkovým, ježto rozkládá staré tvary, z hlediska budoucnosti zjevem přechodným. Dochází tvárně někdy až na práh umění vsutku moderního, ale podmíněný až odcizený vztah k životu a světu a nedostatek empirie brání mu splynouti s duchovým a tvárným proudem doby. Poutník Absolutna, jehož cesty se jen někdy kryjí s cestami doby.“ (s. 103-104). Pomníky se u nás často stavějí a ještě častěji kácějí nebo alespoň odklízějí z dohledu – jednou těm a podruhé oněm – ale dílo zůstává, přetrvává: to si u těchto dvou tvůrců – a vzpomeňme soudů o B. Václavkovi z pera Václava Černého – uvědomujeme zvláště zřetelně.

Arne Novák rád odpouští Durychovi „zvatlavé pošetilosti jistých kapitol“ pro to, čemu zde říká „pronikavá psychologie náboženské extáze, intuitivní pohled do ducha zaslých věků, podivuhodná interpretace zjevů výtvarných, básnické zvládnutí tváří a posunu lidu, v nichž se zrcadlí duše národa, náladové kouzlo zmocňující se i nejnepatrnějších jednotlivostí“ (s. 119 – když píše o Durychově Pouti do Španělska). A nad tím se tyčí Šaldův snad i nespravedlivý soud, jímž se blíží hledisku Václavkovu, když píše o Bloudění: „Durychovo Bloudění je jistě krásná a silná věc. Vezmeš-li po něm do ruky dosavadní historický román český a čteš-li například Jiráskova, je ti, jako bys po bronzu a mramoru bral do ruky hlínu nebo piliny. Ale vedou od románu Durychova cesty do budoucnosti? Nevěříš tomu, je to umění uzavřené a minulostní ve všem všudy, při všem svém záru a při vši své síle. Patos jeho není již patosem našim; absolutno jeho není absolutnem našim [...] Z příměru Bůh-člověk ztratil se Durychovi skoro úplně člověk a tím také, aniž to naoko sebaradoxněji a sebarbarštěji, i část Boha.“ (s. 128).

Snad ještě více lze obdivovat kritické soudy Eisnerovy (1931), který Bloudění nahlíží ze své dvojjediné pozice. Co říci dnes po Šaldově a Vyskočilově kritice Durychovy poezie? (Šalda: „Je

dosti špatných básní a ještě více špatných veršů v Durychovi, ale není v nich snad básní a veršů zbytečných: verš je zde Durychovi nutností, a tyto básně veršem nejsou jeho vedlejší dekorativní možnost, pouhý náhodný letorost, nýbrž skutečný peň jeho tvořivé bytosti. Čteš-li je, je ti hned jedno nápadné: jsou vyváženy z úzkosti duše i chvíle; vybíjí se jimi bolestné, až mučivé napětí vnitřní. Většinou krátké verše bývají ještě půleny a borceny; působí dojmem troucích se ker a básník jako by hořícíma nohama přeskakoval z jedné na druhou.“ – s. 179). A lze snad dnes vyjádřit zasažení Durychem oslnivěji, než tak učinil Oldřich Králík? („Durych provedl neslýchaný a v českých poměrech neprominutelný čin, živými dlaněmi svého slovesného díla zachytil skutečnou duši a ducha. V době psychologií bez duše, dráždivých aventur bez lásky měl odvahu veřejně a s naléhavými prostředky uměleckými mluvit o opravdové kráse, lásce, v době vyschlého času troufal si hledět na ciferník času eschatologického. A v době stížené mánií plané sebevražednosti a naprosté vnitřní pustoty, zastírané nejrůznějšími programy, dovedl neochvějně zírat na absolutno, vidět jsoucnost života a smrti, znát pokušení i milost.“ – 1936, s. 216). Ale jsou tu i jiné skvělé výklady, mezi nimiž nepominutelná je i Škvoreckého glosa o románu *Paní Anežka Berková* („Takovým zážitkům intenzivního pocitu, které jako by svítily z lidí a věcí všedního života, říkal James Joyce epifanie.“ – s. 209).

Kapitolou o sobě je důkladná a objemná bibliografie a ohlasy, které dávají literárnímu vědci do rukou základní odkazový materiál. A pro českého slavistu, germanistu, romanistu, anglistu a amerikanistu atd. se tu nabízí obrovské pole působnosti, totiž uvádět naše literární skvosty do světových souvislostí: to se dříve často dělalo, dnes se to bohužel skoro nedělá.

Ivo Pospíšil

